

Kruisgang in het stadhuis te Gladbach.

stad Rheijdt geannexeerd, zoodat ge op de nieuwste landkaarten de oude monnikenstad,

de stad van de abdij, vermeld zult vinden als Gladbach-Rheijdt.

Schrijver, uitgever en drukker door P. H. Muller

Uit de „wereld van het boek” vallen nog wel andere dingen te verhalen dan die, welke wij onlangs groepeerden onder het opschrift: „Schrijven, uitgeven en bespreken van boeken”. Vandaar, dat we ditmaal opnieuw in die wereld uitgaan op een vluchtig onderzoek.

In ons vorig artikel zeiden we: „Is het boek geschreven, gezet, gecorrigeerd, afgedrukt, genaaid en ingebonden in een band, ontworpen door een teekenaar, die het werk nauwkeurig las, dan ligt het spoedig in de étalage's der boekhandelaars”. Maar, wat we zoo met een enkele aanduiding noemden, is in werkelijkheid een lange weg met vaak vele moeilijkheden voor verschillende groepen van menschen. Laten we dien weg eens een eindje opwandelen.

Een auteur, die een boek schrijft, stelt zich zijn lezers voor. Schrijft hij een verhaal, dan staat de zaak natuurlijk anders, dan wanneer hij een verhandeling of een studiewerk samenstelt, maar bij zijn schrijfarbeid heeft een auteur, hoe dan ook, immer zijn aanstaande lezers voor oogen. In zijn boek spreekt hij tot zijn lezers en hij dient ervoor te zorgen, dat zijn spreken verstaan wordt, dat hij duidelijk spreekt.

Gesteld nu, de auteur heeft zijn boek geschreven, nadat hij te voren eerst in een lange periode het materiaal voor zijn geschrift heeft bijeengebracht, het gerangschikt en verwerkt. Dit zijn drie stadia in de prae-historie van het boek in 't algemeen: het bijeenzoeken, het rangschikken en het verwerken van de stof. Nu blijkt het pas, hoever de arbeidsmethoden van den romanschrijver en den essayist en den dichter uiteen loopen. Terwijl de essayist — de man, die een studie schrijft — de rustige, bezadigde werker is, die kalm op zijn doel aanstuurt en zijn boek bouwt volgens een te voren zeer secuur overwogen plan, is de romancier heel dikwijls op een totaal andere manier bezig. Men kan wèl zeggen, hoe in 't algemeen aan een studie wordt gewerkt, maar zulk een algemeene regel van bijeenzoeken, rangschikken en verwerken der stof geldt voor den romanschrijver lang niet altijd.

De eene romancier is in staat, zich louter in zijn gedachten spoedig een denkbeeld te vormen van zijn compositie, de ander weet, als hij aanvangt met het schrijven, nog absoluut niet, waar hij zal heen drijven. Een derde auteur bouwt zijn boek als een architectonisch geheel,

in welks kader zijn fantasie of zijn scheppende verbeelding nog speelruimte te over vindt en een vierde schrijver laat zich leiden door plotselinge invallen, die hem soms zelfs des nachts uit zijn bed halen, om vlug op 't papier gesteld te worden. Een paar voorbeelden van verschillende werkmethoden:

Wie een bezoek brengt aan het Haagsche Gemeente-museum en daar den directeur Dr. W. Moll vraagt, hem rond te leiden in zijn letterkundige verzameling, ziet zich gebracht in een zaal, waar o.m. de handschriften bewaard worden van talrijke romans onzer hedendaagsche letterkunde. Nieuwsgierig haalt de bezoeker van een plank een dossier, voorzien van het etiket: „Louis Couperus” en vindt daarin pakjes foliovenn, keurig beschreven met paarsen inkt. „Hier hebt u”, zegt Dr. Moll, „het handschrift van den roman „Iskander” voor u. Moet u eens letten op de werkwijze van Couperus! Ziet u wel, hoe rustig, regelmatig en keurig zijn flinke handschrift is? En verbaast het u niet, dat deze honderden bladzijden zoo uiterst weinig doorhalingen en verbeteringen bevatten?” Ja, Couperus kon zijn uitstekend verzorgde zinnen zonder aarzeling aan het papier toevertrouwen. Ging hij zitten om te schrijven, dan kostte hem dat, blijkens zulk een handschrift als dat van „Iskander”, niet de minste inspanning. Er gaat u een licht op. O juist, nu begrijp ik, hoe het dien auteur mogelijk was, zoovele boeken te doen verschijnen. Als hij niet zoo gemakkelijk had kunnen werken, zouden wij nu stellig minder van hem bezitten.

Op een geheel andere manier als Couperus, arbeidt Herman Robbers. „Hoe schrijft u eigenlijk” vroegen we dezen auteur eens. „Ja, ziet u”, antwoordde hij, „dat heb ik al eens beschreven in mijn boekje: „Hoe een roman ontstaat”. „In den tijd, waarin ik een boek schrijf, leef ik geheel het leven van mijn sujetten. 't Is me, of ze tegenover me aan tafel zitten en met me over straat gaan; ik spreek met ze in den geest, ik hoor ze en zie ze, kortom, leef met ze mee. En dan, ja het is een moeilijke tijd voor me, die periode waarin een roman ontstaat. 't Gebeurt wel, dat ik, na een dag harden arbeid doodmoe in bed lig en dan aan 't mijmeren raak over 'n situatie in m'n boek. Plotseling krijg 'k een idee, plotseling zie 'k het en dan stap ik er maar weer uit, zet me voor de schrijftafel en schrijf een tijdlang voort.”

Men zou zoo denken, dat er dus van de compositie in een boek van Robbers niet al te veel te bemerken zal zijn. Maar dan heeft men 't toch mis. Wij kennen maar weinig romanciers, bij wie de compositie, de architectonische bouw van het verhaal zóó hecht is en zulk een uitstekend geheel, als juist bij Robbers.

Een blik in de Platenatlas van Poelhekke en De Vooys zal ons op de hoogte stellen van de zeer eigenaardige arbeidsmethode van den over-

leden auteur Ary Prins. Die schreef eerst een zin op, welke er zoo op 't oog vrij redelijk uit zag. Toch was dat dan nog maar het embryo van den eigenlijken zin, van de periode liever gezegd, waartoe het na vier, vijf, soms zelfs meer omwerkingen uitdijde. Als zulk een periode, om- en nóg eens omgewerkt, eindelijk kláár was, bleek ze twee-, soms driemaal zoo lang te zijn als de eerste opzet.

Er zijn auteurs, die het met hun eigenaardige werkmanier hun drukker verbaasend lastig kunnen maken. Dat zijn diegenen, van wie de uitgever zegt, dat ze er „met hun vingers nooit afblijven kunnen”. Tot hen behoort o.a. Stijn Streuvels, die op elke nieuwe drukproef heele gedeelten gaat ombouwen, schrappen, voorzien van nieuwe alinea's etc. Indien er één methode van „arbeiden” is, die duur wordt, dan is het deze. Telkens, als de drukker de proeven terug krijgt, kan hij zoowat weer opnieuw beginnen.

In den regel is het zóó, bij een „normaal” werkend schrijver, dat hij eerst de proef krijgt, die corrigeert en zorgvuldig behandelt en ten slotte een revisie, die eigenlijk alleen dient, om hem ervan te overtuigen, dat de zetter al zijn aanwijzingen van de eerste proef ook inderdaad heeft opgevolgd. Veranderen, schrappen en weer invoegen is op de proef nauwelijks, maar op de revisie zéker niet toegestaan. Want de drukker heeft aan den uitgever te voren prijs opgegeven van zijn arbeid en bij die opgave heeft hij er op gerekend, dat er zus- en zooveel arbeidsuren verbruikt werden. Zit de revisie van een proef nu nóg met allerlei correcties, dan moet de zetter weer opnieuw aan den arbeid en loopt de drukker de kans, dat hij aan 't heele karwei zoo goed als niets verdient.

Men begrijpt dus licht, dat een uitgever als die van Streuvels, met zijn drukker aparte condities moet maken. Maakt een auteur het tē erg, blijft hij op elke nieuwe proef weer correcties aanbrenge, dan moet de uitgever hem dat wel verbieden, of anders van hem eischen, dat hij de extra zetkosten voor zijn rekening neemt. En die zijn heusch niet mis!

Een intimus van een onzer bekendste dichters verhaalde ons onlangs, hoe bij zijn vriend in den regel een gedicht ontstaat. Eerst krijgt de auteur hoofdpijn, die in den tijd van eenige uren in hevigheid toeneemt. Wanneer hij zich dan zéér onwel gevoelt, stijgen in zijn geest de regels op van een gedicht. Hij zet zich voor zijn schrijftafel en pent die regels, zooals ze in hem opkomen, op papier. Dan gaat hij rusten en de hoofdpijn neemt af. Den volgenden dag neemt de dichter zijn regels ter hand en bemerkt, dat ze tezamen wēl een gedicht vormen, maar een... waarvan de regels door elkaar staan. Die worden dan op hun plaats gezet en eerst op de drukproef wordt soms een minder teekenend woord vervangen door een karakteristieker. Bij dezen auteur heeft het

ontstaan van een gedicht het meest van een geboorte. En het moet hem wel eens overkomen zijn, dat op die wijze twee gedichten tegelijk „het levenslicht zagen”. Bij het schiften der op papier geworpen regels bleek het conglomeraat twee geheel aparte verzen te bevatten, die eerst met eenige moeite ontward konden worden.

Nu stellen we ons voor, dat de auteur zijn boek, hetzij een roman, een dichtbundel of een essay, gereed heeft en dat hij voor zijn geesteskind ook een uitgever heeft gevonden. Dat laatste is al een belangrijk ding, want van de grootste zorg is de auteur nu af. Doch nu komen de moeilijkheden voor den uitgever pas!

Zulk een uitgever is in den regel een man met veel relaties. Hij gaat, als hij een groote zaak heeft, met auteurs, maar ook met drukkers, tekenaars, critici en boekhandelaars om. Stellen we ons nu voor, dat mijnheer A, de schrijver, de kopij inzendt van een boek, dat hij zooeven heeft voltooid. Is A een onbekende voor den uitgever, dan zendt deze de beschreven bladen naar zijn adviseur, met de vraag, wat die ervan denkt. Het is niet mogelijk, dat een uitgever, die veelal allereerst koopman is, alle factoren kent, die bepalen, of een boek het straks in den handel doen zal. De verstandige koopman-uitgever heeft zich daarom de medewerking verzekerd en vaak ook de vriendschap van eenige mensen, die op de hoogte zijn met wat er op een bepaald gebied in ons land verschijnt, die de mentaliteit van het publiek kennen, bij wie dit of dat boek in huis moet komen en die tevens beoordeelen kunnen, of het boek van auteur A of B in alle opzichten en om tal van redenen waard is, te worden uitgegeven. Het kan wel voorkomen, dat de adviseur zegt: „Ja, zie eens, dat boek is op zichzelf niet kwaad, maar, eh, wie zal het koopen? Men heeft voor dit onderwerp in ons land eigenlijk geen belangstelling, de kring van lieden, die dit werk, zoo het verscheen, zouden koopen, is te klein, dan dat zij de kosten van een uitgave zouden kunnen goed maken”. Bij een ander werk zal de adviseur opmerken: „Jawel, dat boek zal bij een zeker soort publiek ongetwijfeld zeer in den smaak vallen, omdat het dien menschen in het gevele komt, maar hm, nu, voor uw reputatie als uitgever is het niet bijster verheffend”. En weer een andere maal zal het gebeuren, dat een boek het in Engeland prachtig deed, tal van koopers vond, maar... in Hollandsche vertaling eenvoudig niet gaat. De mentaliteit van het Hollandsche publiek blijkt af te wijken van die van het Engelsche.

De uitgever houdt zich de woorden van zijn adviseurs voor gezegd, maar het komt toch ook wel voor, dat die heeren de plank glad mis slaan. Dat was b.v. het geval met Remarque's boek: „Van het westelijk front geen nieuws”. We vernamen onlangs, dat de auteur dat boek bijna twee jaar vóór het verschijnen al gereed

had en het achtereenvolgens ter uitgave aanbod aan verschillende uitgevers in zijn vaderland. Maar die durfden, de een voor den ander, de publicatie niet best aan. 't Was te gevaarlijk, zulk een verschrikkelijk boek. Wat zou 't publiek wel zeggen, en de pers? Eindelijk kwam 't manuscript bij den huidige uitgever terecht, die voor de uitgave aanstonds veel voelde, omdat hij de constellatie anders (naar 't blijkt, beter) beoordeelde dan zijn confraters. Hij publiceerde 't werk en... nu, men kent het succes. De uitgevers, wier neuzen dit buitenkansje is voorbij gegaan, zullen wel eens gebromd hebben!

Nu, de heeren adviseurs van uitgever C of E hebben geoordeeld, dat het boek van mijnheer A of B door den uitgever kan worden uitgegeven met een redelijken kans op succes. Natuurlijk blijft elke uitgave een risico houden, al oordeelen de adviseurs nog zoo gunstig en al is de uitgever zelf nog zoo enthousiast. Nu wendt zich die uitgever tot zijn drukker en verdiept zich met hem in de ingewikkelde berekening van omvang, lettertype, bladspiegel-aspect, zet- en drukkosten etc. „Ik zou denken”, zegt de uitgever, „dat u dit werk maar moet drukken met de „Grotiusletter”, dat zal wel 't beste zijn”. „Nu”, antwoordt de drukker, „ik vermoed dat de „Erasmus-mediaeval van De Roos” 't beter zal doen, maar ik zal eens kijken”.

Voor den leek kon zulk een dialoog evengoed in het Latijn worden gevoerd, want hij snapt er niets van, welke speciale lettertypes met deze namen worden bedoeld, evenmin als hij er iets van begrijpen zal, als er tusschen de beide mannen gediscuteerd wordt over een letter van zoo- en zooveel „punten”. In den regel, bij een gewoon studiewerk of een gewonen roman, zijn uitgever en drukker het vrij spoedig eens; de ervaring wijst hun den weg. Maar zoodra de uitgever iets bijzonders wil maken van deze of die publicatie, zoekt hij verbinding met een speciaal drukker, die de beschikking heeft over lettertypes met een reputatie.

Neem eens een paar boeken opengeslagen voor u en let eens op de verschillende gebezigde letters. Een boek van Thieme te Zutphen — b.v. een deel uit de bekende Mythen en Legendenserie — heeft een heel andere lettersoort als een boek van Brusse uit Rotterdam. Als ge werk van nog andere uitgevers vergelijkt, zult ge wel opmerken, dat het onderscheid grooter is, dan ge aanvankelijk misschien wel dacht. Vergelijk eens de grootte van het boekblad met de grootte van den bladspiegel (het zetsel) en overweeg eens, of beider afmetingen tezamen een aangename of een onprettigen indruk te voorschijn roepen. Zie maar, het eene boek heeft een groot blad en een kleinen zetspiegel. Dat geeft vaak iets royaals aan een pagina. Als tenminste de gebezigde letter het zijne bijdraagt. Wat den lezer een rustig idéé geeft is

het product van zoeken van den drukker. Had die de verhoudingen anders gemaakt of een andere letter gebruikt, ge zoudt een anderen indruk hebben ondergaan. Het eene boek heeft de bladspiegel zuiver op het midden van de pagina, het andere blijkt dien spiegel meer links in den hoek te hebben, zoodat de marge rechts en van onderen ruimer is dan links en van boven (op de rechter pagina natuurlijk). Men moet er eens aandacht aan schenken, van hoeveel betekenis die blanco marge is op een bladzijde.

En nu is daar nog de titelpagina, die heel aparte eischen van aesthetischen aard stelt. Leg maar eens en stel van die titel-pagina's vóór u en beschouw ze eens aandachtig. Dan zult ge wel opmerken, dat ze elk een bepaalde constructie hebben, een verdeeling van wit bijvoorbeeld die

een zeker cachet geeft aan het blad. Ge zult wel na zulk een vergelijking met ons eens zijn, dat de uren, welke de uitgever met zijn drukker doorbrengt om de typografie van een boek te bepalen, voor hem lang niet tot de gemakkelijke behooren.

Nu spreken we nog niet eens van een drukker als Leiter Nypels te Maastricht of Stols te Brussel. Als die een pagina ontwerpen, dan is dat een stukje kunst op zichzelf. Door fijnen smaak geleid, bouwen zij een bladzijde op met een bepaalde letter, beproeven, na het resultaat grondig overwogen te hebben, straks weer wat anders, met andere letters en andere proporties totdat ten langen leste iets uit hun handen komt, of liever, van hun persen, dat dikwijls een juweeltje is van kunstzinnigheid.

IJsland in den Vikingtijd

door Dr. H. Schreuder

Van 22 tot 26 Juni a.s. zal het groot feest zijn op IJsland. Van heinde en ver zullen de eilandbewoners op hun kleine rijpaarden de lange reis langs rotsige wegen en uitgestrekte lavavelden ondernemen, om tegenwoordig te zijn bij de plechtige herdenking van het feit, hoe de IJslandsche Vrijstaat vóór duizend jaren werd gesticht. Deze herdenking zal plaats hebben op een groote, door bergruggen ingesloten vlakte — Thingvellir; — dezelfde plaats waar in 930 de Wetspreker vanaf den Heuvel der Wet ten aanhoore van alle vrije mannen den Vrijstaat afkondigde. Nog éénmaal weer zal deze thans verlaten vlakte een toneel opleveren van groote bedrijvigheid. Vele IJslanders uit Canada, waar zich pl.m. 40.000 bevinden, hebben reeds maanden tevoren scheepsgelegenheid besproken. Volgens de bladen zullen ook de koning en koningin van Denemarken en de kroonprinsen van Noorwegen en Zweden tegenwoordig zijn. Vertegenwoordigers van de voornaamste parlementen uit de oude en nieuwe wereld (waaronder ook uit ons land) zijn mede uitgenoodigd, terwijl een groot aantal geleerden, journalisten en toeristen een bezoek aan het eenzame eiland in het hooge Noorden op hun program hebben gezet.

Een merkwaardig eiland, dat oude „Thule”, zooals zijn mythische naam luidde. Maar ook, hoe merkwaardig slecht bekend, zelfs bij het ontwikkelde publiek. Wij hebben allen wel eens een neger, een Chinees of een Turk gezien, hetzij in werkelijkheid, hetzij op een foto, maar wie van ons heeft er een IJslander gezien? En toch kan IJsland bogen op een historie en literatuur, die in de geschiedenis der Germaansche volkeren haar weerga niet heeft. Voor de Ned. Chr. Reisver. een motief om tochten

naar IJsland in haar program op te nemen. Binnen drie dagen brengen de groote booten de passagiers van Bremen of Hamburg naar de hoofdstad.

Van een geregeld bewonen van IJsland kan eerst sedert 874 n. Chr. gesproken worden. Wel is het enige jaren tevoren bezocht geweest door een paar Iersche menniken, die hier in wereldafzondering ongestoord hun boete-oefeningen wenschten te verrichten, doch hun aanwezigheid is voor de verdere geschiedenis van het eiland van geen belang geweest. De aanleiding tot een stelselmatige kolonisatie is gelegen in de vestiging van de alleenheerschappij in Noorwegen door Harald Schoonhaar (872). In het begin der Viking-periode (800—1000) was er nog geen sprake van een Noorsche natie onder één centraal gezag. De geographische gesteldheid van het land, met zijn lange fjorden en diepe dalen, maakte dit trouwens zeer moeilijk. Ieder dal of groep van dalen had zijn eigen gouwkoning of jarl, wiens hoofdbezigheid bestond in het uitvaren op strooptochten of het bekampen van zijn buurman-jarl. Harald Schoonhaar, die zijn vader op 10-jarigen leeftijd opvolgde, wist hierin verandering te brengen. Hoewel hij in gewone omstandigheden aan uitbreiding van zijn gebied wellicht niet gedacht zou hebben, werd hij om een zeer speciale reden hiertoe toch gedreven. De historische sage weet namelijk van hem te vertellen, in een ietwat opgesmukten vorm, hoe hij op zekeren dag als verblind werd door de verschijning van de schoonoogige en blondharige Gyda, de dochter van een naburigen jarl. Eenige dagen later zond Harald boden naar den vader van Gyda om het huwelijksaanzoek over te brengen. De vader was hiermede wel ingenomen, maar